

חייב אדם לשרת שתי שנים. נתעורר הספק, אם אדם אשר שירת תקופה מסוימת לא לפי צו, אלא בהתנדבות — התיחשב לו התקופה הזאת או לא? החוק בא להבטיח שיקחו בחשבון גם תקופת ההתנדבות.

דברי תשובה

אצטמצם רק בהערות על התיקונים המוצעים.

מר מרידור הביע צערו על ששר-הבטחון טרם נסתלק. הפעם אני שותף לצערו, ואני חושש לומר שאיני רואה סיכוי קרוב לסילוקו. איני רואה, לצערי, אפשרות קרובה להשתחרר מהעול הקשה זה, ויתכן שמר מרידור יהיה אף הוא שותף לצערי זה.

חברי הכנסת בן-אהרן וגב' רויאל-נאור דיברו על הרוח הרעה אשר בצבא. יש בלי-ספק אנשים שמנסים להכניס רוח כזו לצבא, ושני נואמים אלה מוטב שלא יהיו בין המבקרים.

אם יש צורך לדון על מצב הבטחון, כפי שסבור מר ברייהודה, נעמיד הנושא על הפרק ונדון בו. אבל אין לזרוק דרך אגב האשמה במשטר מפלגתי. בזמן שבכל הצבא היה הפיקוד בידי מפלגה אחת — והיה דבר כזה — לא התקיים לדעת ברייהודה משטר מפלגתי. אני מקווה שמשטר זה, "בלתי-מפלגתי" בלשון סגי נהור של מר ברייהודה, לא ישוב עוד.

גם מר רוקח דיבר על הפליות. חבל שלא ציין כל עובדה. אהיה אסיר תודה לו אם יודיע לי מי הם הקצינים הגבוהים שהצטיינו ורוצים להישאר בצבא ולא מניחים להם. הגב' למדן הזכירה אלוף שחזר לטראקטור. ידוע לי ששר-הבטחון בעצמו פנה לאלוף זה שישאר בצבא, התשובה של האלוף היתה — שצבא זה אינו מוצא חן בעיניו.

דובר על מיכסה בקיבוצים — ואם כי הדבר כבר הוכחש, הוסיפו לדבר על כך. אין מיכסות, לא בקיבוצים ולא במקום אחר. החובה לשרת בצבא היא חובה אישית. כל איש ואשה בגיל מסוים חייבים לשירות-בטחון, אבל כשבאים לגייס "מרותקים" אין מרוקנים כל בית-החרושת או כל המשק. מגייסים לראשונה חלק, כעבור זמן-מה עוד חלק, בלי לגרום לסגירת

בית-החרושת או להשתקת המשק. במשק שכולם הם בני שמונה-עשרה — ויש משקים כאלה — נסדר האימונים במשק, ולא נהרוס המשק על-ידי גיוס כל אנשיו והרחקתם מהמקום.

בצער רב שמעתי דברי חברי היקר אסף. ודאי שפרה חשובה לנו. הייתי מעדיף להיות חולב פרות מאשר שר-הבטחון. אך יש משהו חשוב גם מפרה. אם איש דרוש לבטחון והוא חייב בשירות — ילך לבטחון, ולפרה ידאג הכפר שיש בו עזרה הדדית. אם יש יסוד לערעור — ישמעו הערעור; אבל חליבת הפרה לא תכריע. חובת-הבטחון קודמת לאינטרס המשקי הפרטי.

אני מצטער על הטון בו דיבר אסף על ה"מבצעים". איני יודע בארץ חבר-אנשים מסור יותר לעבודתו, מחבר העובדים במטה הכללי ובמשרד-הבטחון, העובד עבודה מאומצת, ללא שעות מנוחה, ללא כל הגבלה של שעות-העבודה. הם אינם "זרים". הם יודעים מה זה משק, מה זאת התישבות, ומהי חלוציות. אין הם חשודים על חבלה בחקלאות. אבל אם הם מוצאים שבחור צעיר מסוים במשק חייב בשירות הצבא — לא ירחמו על פרתו. סוף-סוף כל נער ונערה החייבים בשירות-הבטחון דרושים למשק. אין אנו ציבור הולכי-בטל. רק מעטים מהנוער מסתובבים ברחובות או בבתי-הקפה.

*

ועכשיו תרשו לי להגיד דברים אחדים לא כאיש הממשלה אלא כאחד החלוצים. לא הוסמכתי לחלוציות לא על-ידי ברי-היהודה ולא על-ידי ריפטין — ואף-על-פי-כן אני רואה עצמי כאחד החלוצים, ואני רואה חובה מרה להגיד מלים אחדות כחלוץ לחלוצים. התנועה החלוצית בתוכנו, הדוגלת, ולא לשווא, בחלוציות — לא הכויבה אף פעם כאשר הכויבה בתקופה גדולה וקשה זו. איפה התנועה החלוצית בקליטת העליה? אלפי החלוצים שעשו גדולות במשקיהם ובקיבוציהם — מה עשו בשביל העליה העממית הגדולה?

בשביל העליה של משקם — כן. בשביל העליה של קיבוצם — כן. אבל מה עשו בשביל שלוש-מאות אלף העולים? אני בוש ונכלם שתי שנים אלה למראה כשלונה של התנועה החלוצית: נפל הדבר הגדול ביותר

בתולדותינו, החלה "יציאת מצרים", החל קיבוץ גלויות — ומה עשו חלוצינו? האם גויסו הקיבוצים לשם כך?

יודע אני שחלוצינו מוכנים לחלק את מיטתם ואת פתם עם כל אלה שבאים למשקם. אבל ישנם רבבות יהודים שאינם באים דווקא למשקים אלה, וגם הם רוצים לעבוד, רוצים להיות חקלאים, רוצים להתישב על הקרקע, רוצים ליצור משקים — הנענה הציבור החלוצי, מחוץ לאנשי המושבים, לצרכי רבבות אלה? אני יודע כל התירוצים, והתירוצים הם — שמירה, כאילו, על ערכים חלוציים. בעיני זהו ערעור יסודה של החלוציות.

*

קובלים שאין התנדבות לצבא. לצערי עלי לציין שאפילו בימי המלחמה, בעצם ימי הקרבות, לא היתה כמעט התנדבות; נתגייסו רק אלה שנתחייבו על-ידי צווים, מחוץ למעטים יוצאים מן הכלל, בעיקר מקרב חברותינו. נדמה לי שמקור הכשלון החלוצי הוא בתפיסה המוטעית על המדינה. סבורים שלאחר הקמת המדינה אין צורך בהתנדבות חלוצית, שהכל נעשה בכוח המדינה, בכוח החוק, המנגנון והמסים. כי אי-אפשר להגיד על ציבורנו שאינו יודע להתנדב. התנדבו בזמן מלחמת-העולם הראשונה, התנדבו להגנה, התנדבו ליחידות יהודיות בצבא הבריטי במלחמת-העולם השני, ואולם לצבא-הגנה לישראל כמעט שלא התנדבו. ומה פלא שאין עכשיו התנדבות מספיקה — כשמתנהלת בפומבי תעמולת-השמצה על הרוח הרעה אשר בצבא.

*

נאמר בוויכוח שהממשלה מסתלקת מהתוכן החלוצי של חוק שירות-הבטחון בתיקונים שהיא מציעה עכשיו. כאחד החלוצים הריני שואל: למי הזכות לדבר כך? מסופקני אם יש כאן מפלגה שיש לה הזכות לתבוע עלבון ההכשרה החקלאית מידי הממשלה. אין אני מכיר אף מפלגה אחת בבית הזה המחייבת חבריה ללכת להכשרה חקלאית. מדוע אין המפלגות המבקרות עכשיו תיקוני החוק כאילו מתוך חרדה להכשרה חקלאית — מדוע אינן קובעות סעיף בתקנותיהן שאין איש יכול להיות חבר בהן, אלא אם קיבל הכשרה חקלאית? והלא יש סמכות למפלגות לעשות זאת. ומה המלל הרברבן

ששמעתי הערב מחברת-הכנסת למדן? ושאלה זו אני מפנה גם לשאר הנואמים.

וכשר-הבטחון אני אענה על טענותיו של חבר-הכנסת מרידור נגד הכשרה חקלאית.

כבר עמדתי על כך שמתהלכת דעה מוטעית ומזיקה שאחרי הקמת המדינה אין צורך בהתנדבות, מכיון שיש צו וחוק. אני מקווה שהדבר הזה ישתנה, וישתנה בעזרת הממשלה ובעזרת המפלגות. לרוב המפלגות בכנסת יש גרעינים חלוציים, אולם המפלגות נתבעות לחנך אותם שיהיו חלוצים לא רק לביתם — אלא בשביל הכלל, המדינה, האומה, העליה כולה, ולא רק בשביל ה"רורבה" המיוחדת להם; חלוצים להתישבות כולה, ולא רק לגוף התישבותי המיוחד להם. בשעה זו יש לנו רק חלוציות "בערבון מוגבל". הממשלה אינה יכולה לחייב לחלוציות מספר מצומצם של אנשים. אין אדם בכלל נעשה חלוץ לפי דרישת החוק. החלוציות נובעת מבפנים; זוהי הרוח הפועמת בלבו של אדם; היא מטופחת על-ידי דוגמה ומופת, על-ידי שאר-רוח ובלי תנופה חלוצית של הנוער. לא נבנה הארץ, לא נעצב אומה יוצרת ולוחמת.

יכלתה של המדינה להגביר הכושר החלוצי וההתנדבות מוגבלת. כי אין גוזרים על חלוציות. אבל אין המדינה פטורה מיצירת מסגרות-חובה ומכשירי-פעולה, שיסייעו להגברת הרוח החלוצית בקרב הנוער, וחובת הכשרה חקלאית היא אחד המכשירים האלה.

הוויכוח הגדול נסב על שני תיקונים מרכזיים: על שירות האשה ועל השירות המקצועי.

אתחיל משירות האשה. כמה נואמים הצביעו על סתירה בין תיקון זה, המוצע עכשיו, ובין דברי בענין זה לפני חמישה חדשים. אני מודה ומתוודה שלפני חמישה חדשים הצבעתי אחרת בשאלה זו — ועכשיו אצביע אחרת. אז דיברתי והצבעתי כחבר הממשלה ובשמה, וגם עכשיו אני מדבר ומצביע כחבר הממשלה ובשם הממשלה. הממשלה שינתה דעתה בשאלת תקופת השירות של האשה. ממשלה זו אינה מורכבת ממלאכים אלא מבני בשר-ודם, שאינם רואים מראש כל התפתחות, כל מצב, כל אפשרות.

רק לפני זמן קצר הודיתי מעל במה זו שלא ידעתי מראש כיצד יצביעו בעצרת או"ם. ומזמן שקיבלנו חוק שירות-הבטחון, זה חמישה חדשים, נתבררו לנו שני ליקויים רציניים בחוק וראינו צורך לשנות דעתנו ולהציע תיקונים. אני מודה שיש בכך קוצר-דעת של הממשלה, אולם יש בכך גם קצת כשרון לראות המציאות וללמוד ממנה.

הגענו למסקנה שיש צורך שגם האשה תתן שתי שנים לשירות-הבטחון. חברת-הכנסת למדן שמה בפי דברים שלא אמרתי בוויכוח על החוק המקורי. לא הבאתי דבר האמהות כנימוק לצמצום שירות האשה לשנה אחת בלבד. לא הבאתי אז שום נימוקים מדוע מציעה הממשלה צמצום תקופת השירות לאשה, רק הודעתי שהממשלה מציעה שנת-שירות אחת — ותו לא. אולם כאז עלי להגיד גם עכשיו מלים אחדות על יקר האמהות. הדיבור על שוויון-זכויות של גבר ואשה בענינים אלה אני רואה כאבסורד, כרדיקליזם נבוב, באשר הוא סותר אמת החיים. חברת-הכנסת כהן דרשה שהאשה תשרת גם ביחידה קרבית. הממשלה מתנגדת לכך.

אני יודע שיש אילן גדול שאפשר להיתלות בו בענין זה, היה חכם קדמון אחד, מגדולי החכמים שחי לפני 2400 שנה, שדרש שוויון-זכויות גמור לאשה ולגבר, וכמסקנה מכך דרש שגם האשה תישלח לשדה-המלחמה שכם אחד עם הגבר. אבל לא קיבלו דעתו אז, ועד כמה שאני יודע — לא נתקבלה דעה זו עד היום בשום ארץ שבעולם, ואין זה מקרה. היה טוב לעולם אילו היו משווים זכות הגבר לזכות האשה בנדון זה והיו אוסרים גם על הגבר להילחם. אבל אין איש צריך להצטער על כך, שלא שולחים נשים לקרב ולא מסדרים יחידות קרביות של נשים. בכל אופן אין זו שאלה של „זכות" האשה. נדמה לי שבכלל אנו מדברים יותר מדי על זכויות-אדם, כאילו אנו חיים במאה השמונה-עשרה, כשעמים אחדים שיברו בפעם הראשונה אוזיקי העריצות והכריזו על זכויות-אדם. בימינו יש להכריז קודם-כל על חובות-אדם. מדינת-ישראל יש לבנות על מגילת-חובות — חובת קליטת עליה, חובת בנין הארץ, חובת עזרה הדדית, חובת עבודה, חובת חינוך, חובת פיתוח, חובת הפרחת השממה, חובת האמת והצדק וכדומה. אין זכויות בלי חובות. ומעל הכל יש חובת בטחון, חובת הגנת קיומנו,

חירותנו, עצמאותנו וגידולנו. וחובת הבטחון אינה ענינו של היחיד. היחיד אינו עושה מלחמה לעצמו ואין היחיד כורת שלום לעצמו. הבטחון, יותר אולי מכל דבר, זהו מפעלו וענינו של הכלל. יש גם עולמו של היחיד, ועולם היחיד אולי יותר ממשי ויותר חשוב מעולם הכלל, מעולם המדינה, כי המטרה היא האדם החי, הקונקרטי, ולא הכלל האבסטרקטי. אבל ישנם דברים שלגביהם אין יחיד — אין זכות יחיד, אין אינטרס של יחיד, יש רק כלל וצרכי הכלל; ודבר זה הוא דבר הבטחון. צרכי הבטחון קודמים לכל צרכי יחיד ולכל זכויות יחיד, ועושים מה שטוב לבטחון ולא מה שטוב ליחיד. ואם יחידות קרביות בכל העולם נשענות על גברים — יש טעם לדבר. יתכן שאנו נצטרך לנהוג אחרת מאשר כל העולם, כי מצבנו בשטח הבטחון הוא אולי שונה ממצב כל שאר העמים, ואם יהיה הכרח, לא נהסס אף לרגע לשלוח גם נשים לקרב. והחוק שאנו מציעים דואג לאימונו, אבל עכשיו אין הכרח בכך. אין צריכים להגזים בדברינו ובמעשינו. אבל יש צורך שנשים ישתתפו בשירותי-בטחון. עיקרון זה נתקבל כבר לפני חמישה חודשים בכנסת ואני בטוח שהכנסת לא תחזור מדעתה. הנימוקים שהובאו אז, בשעת קבלת החוק העיקרי, עומדים בתקפם, אלא שבינתיים נתברר לנו שיש צורך בשתי שנות-שירות. מישוהו טען שבעוד חצי-שנה נביא תיקון אחר. איני מתחייב לא להביא תיקון בעוד חצי-שנה, אם יתברר לנו ששיקולינו לא היו מדויקים או אם יתגלה צורך חדש. אין אנו אלא בשר-ודם ואין אנו מסוגלים לראות הכל, בלי יוצא מן הכלל, מראש, ואסור להתחייב על שמירת הקיים. אולם אני רוצה שהכנסת תדע שלא בקלות-דעת הגענו לשינוי שאנו מציעים עכשיו. והתיקון המוצע אינו מוצע על-ידי שר-הבטחון בלבד — אלא על-ידי הממשלה. אף חבר אחד בממשלה לא התנגד לתיקונים שאנו מציעים עכשיו.

יש לנו צורך גדול בבעלי-מקצועות טכניים בצבא, ואין אנו יכולים לשלוח למקצועות אלה, אחוז יותר מדי גדול של בחורים, כי הם דרושים לנו ליחידות קרביות. למען נוכל לשלוח מכסימום בחורים ליחידות קרביות — יש הכרח שאחרים ימלאו התפקידים המקצועיים בצבא. מבחינה אסטרטגית, חשיבותם של בעלי-המקצוע אינה פחותה משל אנשי-הקרב. אי-

אפשר לעשות מלחמה בלי אלה ואלה. נוסף ללוחמים דרושים לנו עובדי רדיו, נהגים, מאותתים, אפסנאים, עובדי־משרדים, עובדי־רפואה ועוד ועוד. בכל המקצועות האלה יכולות לעבוד בחורות. אילו היו יותר מתנדבים לצבא־קבע, ובעלי־המקצוע שהשלימו שנתיים של שירות בצבא היו נשארים באחוז יותר גדול — אולי לא היינו זקוקים לתיקון בחוק. אבל אין אנו יכולים לצוות בתוקף החוק על התנדבות.

*

חברי־הכנסת בן־אהרן ורזיאל־נאור הסבירו מיעוט ההתנדבות ב"רוח הרעה" שבצבא. איני מקבל הסברתם, — אבל זוהי עובדה שאין התנדבות מספיקה, אם כי אולי היא עתה יותר גדולה מאשר בעצם ימי המלחמה. אולם קיבלנו חוק לפני חמישה חדשים שאין אדם חייב לשרת בצבא יותר משנתיים ובתוקף זה משתחררים חיילים ותיקים. אלמלא היה החוק הזה היינו יכולים, בתוקף הצווים הקודמים, להחזיק החיילים כל זמן שאנו צריכים להם. אבל אין אנו מוכנים לקבל הצעת חבר־הכנסת בהיר לעשות תיקון בחוק לעכב קצינים בעל־כרחם. שקלנו במטה ובמשרד־הבטחון הצעה זו, והגענו לידי מסקנה שלא תהיה ברכה בקצינים שנחזיק אותם בצבא בעל־כרחם; אין עבודת קצינים כאלה נעשית בכפיה. עבודתם צריכה להיעשות מתוך אהבה. אין זו עבודה של שכירים הממלאים שעות עבודתם והולכים הביתה. לא כך עובדים במטה, באגפים ובמפקדות. יש לעשות העבודה במסירות, בלי חשבון שעות וזמן, בלי לשים־לב לעייפות או לחוס על בריאות. עבודה זו עושה אדם רק מתוך התנדבות. הקצינים האלה שמציעים להחזיקם בעל כרחם לאחר תום שנתיים — כבר עובדים בצבא למעלה משנתיים. לרוב הם שירתו כבר הרבה שנים בהגנה, בפלמ"ח, בבריגאדה היהודית, ביחידות אחרות; הם אנשי חובה והתנדבות, ואם החליטו לשוב לחייהם הציביליים — לאחר שנתבעו להתנדב לצבא לעוד שנה או לעוד שלוש שנים ולא עשו זאת — אין גם רשות מוסרית לעכב אותם, כי הם בוודאי כבר שירתו את האומה יותר מאחרים, וגם לא תהיה ברכה בעבודתם הכפויה. כשאנו לוקחים צעיר או צעירה בני שמונה־עשרה — אין אנו חייבים לשאול אותם אם הם רוצים או לא רוצים לשרת בצבא. מותר

לנו לחייב אותם גם בעל-כרחם. אין אנו דורשים מהם יותר מאשר אנו דורשים מכל בן גילם. ויותר משאנו דורשים מהם — אנו נותנים להם. אנו מאמנים אותם לסדר, לנקיון, לחילוף-עצמות, לדיבור עברי, לחברות טובה, לידיעה להשתמש בנשק. זאת אפשר לעשות בתוקף החוק. אבל ממפקדים אנו דורשים יותר. הם לא רק עושים אלא מעשים. מהם נדרש מאמץ גדול. הצבא הכריז עכשיו בתוכו על שעת-חירום, ונדרשת דריכות ומתיחות בעבודה. מי שמתנדב לכך — יעשה זאת. אבל קצין ששירת כבר 4—5 שנים במלחמת-העולם השניה, התגלגל במדבריות אפריקה ובחזיתות אירופה, עבר כל שלבי המלחמה בצבא-הגנה לישראל — ורוצה לשוב עכשיו למשפחתו ולמשקו, אין לעכב אותו בעל-כרחו. אני יודע שהיו מקרים ששר-הבטחון חרד על כך שקצינים מסוימים ישארו לעבוד בצבא — והיה צריך להשפיע על אשת הקצין שתדרוש מבעלה להישאר בצבא. אין בכך שום דבר מצחיק. סוף-סוף גם חיי המשפחה הם דבר חשוב, ואין ליידות אבן במפקד ששירת בצורות שונות בשירותי-בטחון שמונה או עשר שנים או גם יותר — כשהוא רוצה להיפנות לביתו ולמשפחתו. והקמת משפחה היא אולי דבר יותר יקר מצבא. הלוואי ולא היה צורך בקיום צבא בכלל בעולם כולו. אין לקבל, מפני כך, תיקון המכריח מספר מצומצם של אנשים — ודווקא אלה שכבר שירתו הרבה שנים בצבא — להישאר בצבא. כשכל האחרים רשאים להיות חברים בכנסת, לעשות עסקים, לייסד משקים, לקבל משרות ממשלתיות, להיות שליחים ועסקנים וכו', אינני מיעץ לכנסת לקבל תיקון זה.

עלינו לעשות חוקים שיחולו על כולם במידה שווה. רק לחוקים אלה יש תוקף מוסרי. לנו דרושים מתנדבים — למעלה מהחוק. ואם-כי מספר המתנדבים אצלנו אינו נופל ממספר המתנדבים בארצות אחרות — אין זה מספיק. איני יכול לנקוב פה מספרים. אחרי בירורים יסודיים הגענו לידי מסקנה שהתקן הצבאי צריך להיות גדול יותר בכמה אלפים — ועדת-הבטחון של הכנסת יודעת את המספר, — ממה שנקבע לפני חמישה חדשים. ולכן נחוץ לנו התיקון בחוק. תיקון זה יתן לנו מספר יותר גדול של בחורות בעבודות מקצועיות, ויגדל מספר הבחורים ביחידות קרביות.

*

ומלים אחדות לחברים הדתיים. ידעתי הפסוק „כל כבודה בת מלך פנימה“ — אבל בימינו אלה גם בנותיכם אינן חיות על-פי פסוק זה. הבנות בימינו עובדות במשרדים, בבתי-חרושת, בשדה, בכנסת, במושבים, בקיבוצים, שמחתי לשמוע הערב שהפועל המזרחי קיבל החלטה שחברותיו לא תשתמשנה בזכות להיפטור משירות-הבטחון והן תלכנה לשנת ההכשרה. שנה זו כוללת בערך שלושה חדשי אימון צבאי ותשעה חדשי הכשרה חקלאית. ולא מובן לי מבחינות פרינציפיוניות מדוע רק שנה ולא שנתיים? מבחינה מעשית יש כמובן הבדל, והבדל זה חל על כל הבנות (והבנים); אבל לא מובן מדוע תוכל בת-ישראל לעבוד במשרד ממשלתי ופרטי — ולא תוכל לעבוד במשרד צבאי? מדוע תוכל לעבוד בדואר ובטלגרף — ולא בשירות הקשר של צבא-הגנה לישראל? מהי המפלצת הזאת שבה מנסים לתאר השירות הצבאי? — במה גרועה אחות בית-חולים צבאי — מאחות ב„הדסה“? העבודות הדרושות לצבא הן אותן העבודות הדרושות לכלל המשק הישראלי, הטכני והמשרדי, ומדוע אסור מבחינה פרינציפיונית לחייב בת-ישראל לתת שירות לעמה במשך שנתיים, לא בתנאים של המשק האזרחי, אלא בתנאי המשמעת והתשלומים של צבא-חובה?

חבר-הכנסת שאג הזכיר בעיית הילודה. אין התיקון המוצע פוגע בילודה. קיים החוק שאשה נשואה פטורה בכלל משירות הצבא, לא רק בשנה שניה אלא גם בשנה ראשונה. ואם בחורה תתחתן בשנת-שירותה הראשונה — תהיה פטורה ממילא מהשניה, ולואי שיתחתנו! אמנם, אם נראה שכל הבחורות בגיל זה מתחתנות — אולי נשנה החוק, אבל לפי שעה החוק עומד בעינו. כשאנו מתכננים צרכי-הבטחון ודאי שלא נוכל להתעלם מצרכי הילודה. אם לא תהיה התישבות ולא יבנו משפחות ולא ילדו ילדים — מה בצע בבטחון! ואם שירות זה דרוש לנו — אין כל יסוד מוסרי או חברתי, דתי או צניעותי, לשחרר הבחורה מהשירות. לא נצטרך לגייס כל הנשים. כבר פטרנו אשה הרה, אשה נשואה, אשה שיש לה ילד, ואשה שאינה יכולה לשרת מטעמי מצפון או דת; פיטורים אלה לא יפריעו לצבא. לא נגייס אפילו כל הבחורים; לא נרוקן משקים חקלאיים ולא נרוקן בתי-

חרושת. לשנתיים הקרובות יספיקו לנו הבחורות שאינן נשואות ואין להן ילדים. השירות בצבא לא צריך לעכב ולא יעכב חיי משפחה. תפקיד אם יותר יקר ויותר חשוב מתפקיד צבאי. תפקיד זה אין להטיל על גברים, והדיבור על שיווי-זכויות אינו במקומו בנקודה זו. חוק שירות-הבטחון מבוסס על הוקרת האמהות והחשבתה. אם חלילה יבואו מים עד נפש — נגיים כל אשה. אבל לא הגיע, לאשרנו, הצורך הזה, אם כי המצב הוא חמור למדי. ואין כל יסוד לשחרר אשה צעירה, רווקה, מעבודות הדרושות לבטחון המדינה. שהיא מסוגלת לעשותן בצבא. כשם שהיא נוהגת לעשותן בחיים הציביליים.

*

חבר-הכנסת רוקח מתנגד לשנת-השירות השניה של האשה. מפני שהיא צריכה ללמוד באוניברסיטה. זהו נימוק תמוה; ראשית — לא כל אשה לומדת באוניברסיטה, שנית, גם גברים לומדים באוניברסיטה. עלינו להחשיב מאוד מאוד החינוך הגבוה, וחוק שירות-הבטחון לקח בחשבון צרכי החינוך, והוא מסמיך את שר-הבטחון לדחות שירות-הבטחון או גם לשחרר לגמרי בגלל נימוקים חינוכיים ומשפחתיים. תקנות אלה חלות במידה שווה על גבר ועל אשה. וכל צעיר או צעירה שיבקשו לדחות למספר שנים שירותם בצבא, למען יגמרו לימודיהם — תתמלא בקשתם בגדר האפשרות; ואם הבחורה בינתיים תחתן — תשוחרר לגמרי. אבל אין שום יסוד לעשות הפליה מראש.

*

ועוד מלים אחדות על התיקון בדבר „השירות המומחי“. איני בטוח שהמונח הולם, אבל כולנו מבינים מהי הכוונה. אנו מציעים שכל בעלי-השירותים הדורשים הכשרה מקצועית ממושכת — כשירותי האוויר והים — יהיו פטורים מהכשרה חקלאית. החשש שהובע כאן, שכל נער שירצה להשתמט מהכשרה חקלאית ילך לשירות מקצועי, אינו מבוסס דיו. לא מספיק שהנער או הנערה ירצו ללכת לשירות מקצועי. הוא יפטר מהכשרה חקלאית רק אם יקבלו אותו — אחרי בחינה מדוקדקת, גם פיסית וגם פסיכית — לשירות, וימצאו שהוא מוכשר לתפקיד הדורש אימון ממושך.

אין כל יסוד הגיוני ומעשי לפטור מהכשרה חקלאית כל אלה הנדרשים לחיל-הים ולחיל-האוויר ולא לשחרר אלה הנדרשים לחיל-שריון או לחיל-הנדסה או לעבודה טכנית-מקצועית אחרת, הדורשים אימון ממושך כמו בחיל-הים ובחיל-האוויר.

לא רק הממשלה אלא גם המטה וכל הפיקוד העליון בצבא יודעים היטב מה ערכה של ההתישבות החקלאית, לא רק בשביל בנין הארץ והאומה, אלא גם בשביל הבטחון. מי כמטה יודע מה היה תפקידם המלחמתי של גוש עציון, יחיעם, דגניה, גשר, משמר-העמק, טירת-צבי ועוד. אולם גם כשהארץ כולה תהיה מיושבת ומספרנו בארץ יגדל פי כמה — ניוזק לצבא, וצבא דורש גם הכשרה ממושכת של שנים רבות. אלמלא היו לנו יחידות צבאיות במלחמת העולם השנייה — איני יודע אם היינו מצליחים לגייס בזמן קצר כזה צבא-הגנה לישראל ולעמוד במבחן. היתה לנו גם ירושה עשירה מההגנה, אולם אין אנו יודעים באילו תנאים נצטרך שוב פעם לעמוד על נפשנו. דבר אחד הכרחי שיהיה ברור לכל אחד: אם חלילה יבוא „הסיבוב השני“ — לא ידמה בשום פנים לראשון. גם אויבינו ידעו ללמוד מהנסיון; בטחוננו מיוסד לא על צבא פרופסיונלי, אלא על עם לוחם, על עתודות, שיגויסו במהירות בשעת הצורך. לשם כך יש הכרח בגרעין בעל איכות עליונה, שיקלוט העם המגויס. דרכי המלחמה בימינו אינם עוד דרכי המלחמה בימי דוד המלך. הצבא בימינו הוא ארגון מורכב ומסובך, והוא נזקק למומחים במקצועות רבים אשר רק מתוך לימוד ואימון של שנים רבות יוכשרו לתפקידם האחראי. אין לנו עכשיו די בעלי-מקצוע הראויים לשם זה. אין לנו בעלי-מקצוע טכניים, צבאיים, משרדיים. צבא בימינו מיוסד על מכוונות ומכשירים מורכבים ודקים מאין כמוהם. הנוער בעם היהודי לא קיבל הכשרה מקצועית; החינוך המקצועי בתוכנו לקוי. אין לנו אפילו פועלים מקצועיים גם לבתי-החרושת. אין לנו די בנאים מומחים, מנהלי עבודה, מנהלי משרדים; גם משקנו הציבילי סובל מחוסר אימון מקצועי. ובדבר שכל קיומנו תלוי בו — כוח-הבטחון — אי-אפשר שלא נעשה מאמץ להגיע לשיא השכלול המקצועי וההתמחות בתפקיד. התמחות זו דורשת שנים. ועלי להגיד לחברי היקר דובדבני, שאם תעמוד לפנינו השאלה: עוד

מאה בחורים להכשרה חקלאית, או מאה בחורים לאימון טכני שבלעדיו לא יהיה לנו חיל-שריון וחיל-חימוש — על כולנו לתת רק תשובה אחת. חבר הכנסת ברי-יהודה אולי מאמין באמת כי בממשלה זו יש אנשים שהם שונאי ההתיישבות החקלאית, וכי שר-הבטחון — תאוות-נפשו היא לפרק כל הערכים החלוציים בנוער, בצבא, בעם. אבל אם הוא מאמין בכך — הוא היחיד בארץ באמונה זו. התיקון המוצע אינו בא מתוך חוסר הערכה להכשרה חקלאית, אלא מתוך משגה שנעשה (במקרה) בהצעת החוק המקורי, שלפיה חיל-האוויר וחיל-הים צוינו כשירותים היחידים המחייבים הכשרה ממושכת. יש כמה וכמה שירותים כאלה גם בצבא-היבשה.

ברור לי שכל שיטת החינוך המקצועי במדינה, ולא רק בצבא, דורשת בדיקה חדשה. לא הושם לב במידה מספיקה עד עכשיו לצרכי החינוך המקצועי. לא יתכן שבמדינה זו, שהיא מדינה ציונית, כלומר מדינה שיעודה הראשי הוא קיבוץ גלויות ופיתוח הארץ, לא יקבל כל נער ונערה בישראל הכשרה מקצועית-חקלאית או אחרת — כחלק אינטגרלי של חינוך-חובה כללי. אני מקווה שהממשלה והכנסת עוד ישובו לענין זה בכל היקפו וחשיבותו. אולם צרכי הכשרה מקצועית בצבא אינם סובלים כל דיחוי, ואם אנו רוצים שצבאנו ישמש מצד אחד כלי-קיבול לנוער בני 18, ומצד שני — לעתודות, עלינו להבטיח לו אפשרויות מלאות של הכשרה והתמחות מספיקה, שאי-אפשר לעשותה בשנה אחת בלבד.

אני מקווה שהכנסת תאשר שני התיקונים הראשיים שעוררו ויכוח רב — ולא לגמרי מוצדק: שירות של שנתיים לאשה והרחבת האפשרויות של הכשרה מקצועית גם מחוץ להכשרה חקלאית.